

3

Aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2025

Aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2025

Aan de orde is **de aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2025**.

De voorzitter:

Vandaag is het Verantwoordingsdag 2026. Het is alweer de 27ste keer dat we op deze derde woensdag van mei stilstaan bij de aanbieding van de verantwoordingsstukken. Als politici zijn we gewend om vooruit te kijken en plannen te maken. De komende tijd hoop ik dat iedereen ook de tijd maakt om terug te kijken naar de resultaten van het afgelopen jaar. Laten we ons best doen om hier lessen uit te trekken en deze mee te nemen in de richting van Prinsjesdag en alles wat daarna komen gaat.

Aan de orde is de aanbieding van de verantwoordingsstukken over het begrotingsjaar 2025. Ik heet de minister van Financiën van harte welkom. Hij zal zo meteen de verantwoordingsstukken over het jaar 2025 aanbieden. Daarnaast heet ik de president van de Algemene Rekenkamer, de heer Duisenberg, van harte welkom in vak K. Hij zit naast de minister, omdat hij straks de resultaten van het verantwoordingsonderzoek van de Algemene Rekenkamer zal presenteren.

De overige leden van het college van de Algemene Rekenkamer, de heer Irrgang en mevrouw Joziassse, heet ik eveneens van harte welkom. Ook een woord van welkom aan de vorige week beëdigde secretaris van de Algemene Rekenkamer, de heer Smolenaars. Zij zitten in de Voorzittersloge, net als de heer Huurman en mevrouw Hoogerwerf, respectievelijk waarnemend directeur-generaal en projectleider bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Zij zijn bij ons te gast vanwege de aanbieding van de Monitor Brede Welvaart en Sustainable Development Goals.

Daarnaast hebben ook Lotte Prins en Farid Tabarki in de Voorzittersloge plaatsgenomen. Zij hebben ons zojuist bij het inmiddels traditionele Verantwoordingsontbijt toesproken over de effecten van beleid op toekomstige generaties. Allen van harte welkom. Uiteraard ook een woord van welkom aan de mensen op de publieke tribune en iedereen die dit vandaag via de onlinekanalen volgt.

Graag geef ik nu het woord aan de minister van Financiën. We zijn benieuwd naar de inhoud van zijn koffertje, dus ik geef hem heel snel het woord. Het woord is aan de minister.

Minister Heinen:

Dank u wel, voorzitter. Als ik u twee jaar geleden had voorspeld wat we afgelopen jaar hebben meegemaakt, dan had u het niet geloofd. In de politiek kunnen jaren voorbijgaan waarin nauwelijks geschiedenis wordt geschreven, maar soms zijn er ook momenten waarop de geschiedenis voor jaren wordt herschreven. Het afgelopen jaar kende veel van die momenten. Dit is de tijd waarin wij nu leven,

met grote veranderingen en verschuivingen in de geopolitiek.

Voorzitter. Waar ik het afgelopen jaar ook was, of dat nou hier in de Kamer was, in de Europese Raad, het IMF of de G20, telkens stond er één thema centraal: de toegenomen onzekerheid in de internationale economie. We zien toeneemende onzekerheid over onze veiligheid, nieuwe handels-tarieven, spanningen binnen het traditionele bondgenootschap en recent het conflict in het Midden-Oosten, met een grote energieschok als gevolg. We zien telkens een terugkerend patroon: heftige reacties op de financiële markten, een neerwaartse druk op de economie en een opwaartse druk op de prijzen. Iedereen voelt dat in de portemonnee.

Dit is niet een moment om af te wachten; dit is het moment om leiding te nemen, door fors meer te investeren in onze defensie en in onze energie-onafhankelijkheid, door Europese samenwerking, door het verminderen van handelsbarrières en het versterken van de uitbreide markt, door te hervormen en moeilijke keuzes te maken over hoe we ons geld uitgeven, zodat Nederland financieel sterk staat in een instabiele wereld. Dit is de belangrijkste basis voor onze veiligheid, onze welvaart en onze vrijheid.

Afgelopen jaar was ook in Nederland geen makkelijk jaar. Er was een kabinetsval, nieuwe verkiezingen en een formatie hielden ons bezig, terwijl de uitdagingen ook in het binnenland groot zijn. Het begrotingstekort is te hoog, de schulden lopen op en de economische groei staat onder druk. De overheidsuitgaven lopen verder op door toeneemende uitgaven aan rente, aan zorg, aan sociale zekerheid, en dit is uiteindelijk onhoudbaar. Hiervoor waarschuwen ook instanties als het CPB, de Raad van State en het IMF. Het land zit vast in complexiteit, in regeldruk en in trage procedures. Hierdoor worden er te weinig huizen gebouwd, wordt er te weinig geïnvesteerd en staat er een handrem op de Nederlandse economie.

Gelukkig bleek onze economie het afgelopen jaar wel weerbaar. De economische groei zette vorig jaar door. De consumptie steeg. Investeringsnamen toe en onze export groeide sterker dan de import. Hoewel de inflatie te hoog was, stegen de lonen harder, waardoor de koopkracht toenam. Meevallers uit het verleden zijn echter geen garantie voor de toekomst. De vooruitzichten zijn echt minder gunstig, zeker na de wereldwijde aanbodschock als gevolg van het conflict in het Midden-Oosten. We moeten rekening houden met zwaardere scenario's. Aangezien we een euro maar één keer kunnen uitgeven, moeten we juist nu het hoofd koel houden zodat we er kunnen staan als het moeilijker wordt, en dan zullen we er ook staan.

Tegen deze achtergrond is het kabinet-Jetten begin dit jaar van start gegaan met een ambitieus coalitieakkoord om al deze problemen aan te pakken. Juist in een onzekere wereld moeten de fundamenteën van onze economie sterk zijn, moeten onze financiën op orde zijn en moet ons financieel beheer op orde zijn. Dit houdt Nederland sterk en weerbaar. Ik wil de Algemene Rekenkamer daarom bedanken voor al zijn werk. Los van de grote uitdagingen waarvoor we staan, kijken zij of alle cijfers ook precies tot achter de komma kloppen. Dat is een belangrijke voorwaarde voor het vertrouwen in de politiek.

Wanneer we terugkijken op het afgelopen jaar, dan zien we dat de overheidsfinanciën er beter voor staan dan verwacht. Het begrotingstekort kwam uit op 1,6% en de staatsschuld op 44,4%. Dat is ruim binnen de Europese normen. Ook is het financieel beheer verbeterd. De begrotingen zijn realistischer en de Kamer heeft een beter zicht op de inkomsten en de uitgaven. Daarmee is het budgetrecht van de Kamer versterkt, zoals het hoort.

Het streven naar perfectie zit wel vol uitdagingen. De Algemene Rekenkamer plaatst daarom terecht een aantal kanttekeningen. De president van de Algemene Rekenkamer zal deze zo toelichten. We nemen die kanttekeningen uiteraard zeer serieus. Voor elke euro belastinggeld is ontzettend hard gewerkt en daar moeten wij dus ook verantwoord mee omgaan.

Voorzitter. Anderhalf jaar geleden bood ik u op Prinsjesdag de begroting voor 2025 aan, met dezelfde boodschap: Nederland moet financieel sterk zijn om klaar te staan in een instabieler wereld. Ik had niet kunnen bedenken dat ik hier vandaag namens een nieuw kabinet zou staan. De uitdagingen waarvoor we stonden, zijn niet weg. Bovendien zijn er nieuwe bij gekomen. Wij hebben de verantwoordelijkheid om de juiste keuzes te maken en daarover verantwoording af te leggen. De keuzes bepalen niet alleen de volgende begroting, maar ook de financiële kracht van Nederland voor de jaren na ons. Juist in onzekere tijden moet Nederland een land blijven dat zijn eigen keuzes kan maken. Nederland moet sterk genoeg zijn om zichzelf te verdedigen, welvarend genoeg zijn om vooruit te blijven gaan en vrij genoeg zijn om altijd zichzelf te blijven.

Dank u wel, voorzitter. Ik wil u graag het jaarverslag aanbieden.

Voorzitter, ik streef ernaar om het elk jaar efficiënter te doen. Het is nu zelfs zo dun dat we "financieel jaarverslag" niet meer op de zijkant konden printen!

De voorzitter:

Dat wordt hogelijk gewaardeerd, excellentie!

Minister Heinen:

Er zijn wat bijlages bij gekomen!

(Hilariteit)

De voorzitter:

No cheating! No cheating!

Ik dank de minister van Financiën voor de toelichting die hij zojuist gaf op de verantwoordingsstukken. Ik geef heel graag het woord aan de president van de Algemene Rekenkamer. U heeft het woord.

De heer Duisenberg:

Dank u wel, voorzitter. Er waren 950 arbeiders, 4 locomotieven, 22 paarden en 25 vletaken nodig om in januari 1864 een begin te maken met de aanleg van de Nieuwe Waterweg: een kanaal van 4,3 kilometer, dat een einde zou maken aan de slechte bereikbaarheid van de Rotterdamse haven.

Het was een grote opgave, die volgens minister Johan Rudolph Thorbecke nodig was om Nederland weer vlot te trekken en mee te laten gaan in de vaart der volkeren. Nederland was namelijk stil blijven staan.

Dat gevoel heb ik nu ook. Ik heb het gevoel dat Nederland stil is blijven staan, terwijl de wereld om ons heen steeds meer vaart lijkt te maken. Dat is niet alleen een gevoel, want vandaag, op Verantwoordingsdag, rapporteert de Algemene Rekenkamer over geld en resultaten in het afgelopen jaar. Wat hebben we met het belastinggeld van burgers en bedrijven gedaan? Zijn de gestelde doelen gehaald? Zijn er resultaten te noemen en te vieren? Nee, niet echt. Over 2025 zien we namelijk een opvallend gebrek aan vooruitgang. Dat gebrek zien we niet over de hele linie, want op een aantal terreinen hebben we ook duidelijke resultaten gevonden. Er werden door de minister van Volksgezondheid bijvoorbeeld 5.000 zorgreservisten geregistreerd en de Belastingdienst doet meer om problematische schulden voor huishoudens te voorkomen. En voor het grote plaatje: de uitgaven en ontvangsten van de Rijksoverheid waren voor ruim 99% rechtmatig.

Maar er waren dit jaar bij de verplichtingen, zoals nieuwe inkoopcontracten, te veel fouten en onzekerheden. Samen waren die goed voor 6,7 miljard euro. We zien dat bij inkoop, met name bij Defensie, via een uitzonderingsprocedure directe gunning wordt toegepast. Dat gebeurt zonder goede onderbouwing en zonder gelijk speelveld voor bedrijven. In een defensiemarkt met risico's en zonder een fraude- en corruptiebeleid is dat geen goed idee. Dat de verantwoordelijke minister defensief reageert en deze bevinding niet erkent, is niet goed voor een lerende overheid. Ook zijn er onzekerheden over de Wajong-uitkeringen bij Sociale Zaken. Daarom zetten we dit jaar een kanttekening bij de goedkeuring van de rijksrekening.

Voor ons onderzoek keken we dit jaar in het bijzonder naar één beleidsterrein: veiligheid. Dat deden we over de volle breedte van de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden, die vanaf 2023 van kracht is en waarbij meerdere ministeries zijn betrokken. Het afgelopen jaar werd bijna 6 miljard euro meer aan defensie uitgegeven. Er werden drones, Leopard-tanks en Boxer-terreinwagens gekocht. De krijgsmacht nam met 5.500 mensen toe. De steun aan Oekraïne werd voortgezet. Maar — en deze "maar" is belangrijk — de beveiliging van militaire objecten is nog steeds niet op orde, met het risico dat ongewensten kunnen binnendringen op verschillende locaties. De informatiebeveiliging blijft kwetsbaar, bijvoorbeeld bij 58.000 werkplekken die SSC-ICT beheert voor rijksambtenaren van negen ministeries. Daarbij zijn we ook nog afhankelijk van niet-Europese leveranciers, met alle risico's voor onze soevereiniteit. We controleerden de strategische voorraden in het Caribische deel van het Koninkrijk, zoals medicijnen, voedsel, brandstof en water, en zagen dat deze simpelweg ontbreken. Bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst, IND, vindt terrorismescreening niet, zoals het doel is, na twee weken plaats, maar pas na twee jaar. Kortom, de basis is niet voldoende op orde en langetermijndoelen blijven uit zicht. Dus blijft Nederland kwetsbaar, ondanks al het extra geld voor de veiligheidsstrategie.

Als we breder kijken dan de veiligheidsstrategie, zien we ook te weinig vooruitgang of zelfs stilstand. Het niet halen van de stikstofdoelen beperkt bijvoorbeeld nog steeds de

woningbouw en bedrijfsplannen. Te veel woningzoekenden vinden geen betaalbaar huis. Onvoldoende investeren in onderzoek en ontwikkeling heeft gevolgen voor onze concurrentiepositie. Congestie op het stroomnet zorgt voor steeds meer problemen. Minder aandacht om ons voor te bereiden op een volgende pandemie is risicovol.

Overigens blijf ik van mening dat we ook door het niet aanpakken van niet-doeltreffende, niet-doelmatige fiscale regelingen het belastingstelsel onnodig complex houden en veel geld laten liggen: 35 miljard euro per jaar. Het is belangrijk dat we ons realiseren dat niets doen, kiezen voor stilstand, ons land miljarden kost. Dat is een keuze voor een onzekere toekomst, met een onbekende rekening. Dat is misschien niet meteen zichtbaar in de jaarverslagen van de ministeries, maar wel voelbaar voor inwoners, bedrijven en toekomstige generaties. Dat kost niet alleen geld, maar ook het vertrouwen van burgers en bedrijven in de overheid. Het moet dus anders, maar hoe?

In 1863 nam de Kamer het voorstel van minister Thorbecke aan om de Nieuwe Waterweg aan te leggen. Door dat besluit kon de Rotterdamse haven uitgroeien tot een wereldhaven. Daar profiteert onze economie nog steeds van. Dat was niet mogelijk geweest zonder de vooruitziende blik van minister Thorbecke en de moed van de Kamer om te investeren in de toekomst van ons land. In zijn narede schreef Thorbecke daarover: "Niemand heeft het ideaal in de hand; doch waarheen stuurt hij, die het ideaal niet in het oog heeft?" Dat is nu, ruim 150 jaar later, niet anders. Ook nu moeten we de moed hebben om te kiezen voor later, want regeren is niet alleen vooruitzien, maar ook moedige besluiten durven nemen en niet bang zijn om groots te denken en groots te doen, niet alleen als alles onder druk vloeibaar wordt, zoals tijdens de coronapandemie, maar als basishouding, met het ideaal in het oog.

De vraag is: wat kunnen wij doen om die weg naar later te hervinden? Het kabinet heeft zeker dat voornemen, met taskforces en een inzet op een slagvaardige overheid. Maar wij, hier in deze zaal, hebben ook een rol te spelen. Wat kunnen wij samen, ieder vanuit onze eigen rol en verantwoordelijkheid, doen om ervoor te zorgen dat we straks niet alleen plannen vieren op Prinsjesdag, maar dat we ook de resultaten vieren op Verantwoordingsdag?

Daarvoor moeten we drie dingen anders doen. Eén: ambitieuze, realistische doelen stellen voor de korte termijn en de lange termijn. De eerste stap daarvoor is de komende Miljoenennota. U heeft dus nog alle tijd. Daarin gaat het kabinet doelen stellen, ook geïnspireerd door moties en voorstellen van rapporteurs van deze Kamer. Nu breekt het grote koffiedrinken aan om er samen uit te komen. Volgens onze berekening als Rekenkamer van Kamerleden keer bewindspersonen keer beleidsplannen keer eigenzinnigheid, rekening houdend met onze tolerantiegrens van 1%, gaat het om 14.810 kopjes koffie. Koekje erbij, meneer Heinen?

De volgende stap is een stap die we samen moeten zetten: we moeten ervoor zorgen dat die doelen niet verloren gaan in stapels papier, in wollige woorden en in lange debatten. Wat mij betreft hangen we ze in neonletters aan de muur, niet alleen om ze niet uit het oog te verliezen, maar ook omdat de ervaring leert dat een gezamenlijk doel partijen en mensen kan verbinden. Om de doelen niet uit het oog te verliezen, heeft de Algemene Rekenkamer een handig

instrument ontwikkeld, het dashboard Blik op Nederland. Dat laat zien in hoeverre het kabinet erin slaagt doelen te bereiken op tien hoofdthema's, zoals economie, wonen, zorg, veiligheid en bestaanszekerheid. Zo kunnen we zien hoe het gaat en kunnen we aan het eind van de coalitie de rekening opmaken. Vandaag publiceren we een geactualiseerde versie van dit dashboard.

Ook is het voor beleidsafwegingen handig om het budgetrecht beter te benutten, om een beter onderscheid te maken tussen kosten en investeringen. Want de ene euro is de andere niet. Het is handig om van de lange termijn uw anker te maken in uw begrotings- en verantwoordingswerk. Daarbij kan ook een ander nieuw instrument van de Algemene Rekenkamer helpen, de Hoogrisicolijst. Zo kunnen bij keuzes ook de effecten van niets doen, uitstellen, vooruitschuiven en besluiteloosheid meegewogen worden. De top risico's staan op een rij. U zult zien: niets doen kost veel brede welvaart en miljarden euro's.

Dat brengt mij op de tweede verandering die nodig is: onze slagvaardigheid vergroten door de basis op orde te brengen. Want slagkracht begint bij zorgen dat het fundament klopt. Dat betekent: zorgen voor een goede bedrijfsvoering. Dat gaat over mensen en middelen, inkoop en aanbesteden, de omgang met persoonsgegevens en cybersecurity, objectbeveiliging en ICT-systemen die voor hun taak zijn toegerust. Want goed beleid kan niet zonder goede uitvoering. Anders loop je de kans veel te doen en veel geld uit te geven, maar krijg je, zoals bij de veiligheidsstrategie, per saldo niet meer resultaat. Dus gebruik als Kamer vaker de informatie die u van ministers krijgt uit uitvoeringstoetsen en evaluaties. Ook daarover rapporteert de Algemene Rekenkamer vandaag. Ook belangrijk: rond alle begrotingen af vóór 1 januari, zodat de uitvoering tijdig van start kan.

Slagkracht vraagt ook om ruimte, om het neerhalen van bureaucratische muren en muurtjes, ook hier, in deze Kamer. Brede opgaven stoppen namelijk niet bij de muren van de commissiezaal, maar overstijgen die. Het is niet óf werkgelegenheid óf economie óf onderwijs, niet óf gezondheidszorg óf wonen óf maatschappelijke verschillen wegwerken; het is meestal en-en-en. Dus vraag ik u: wanneer past u uw controle op deze brede maatschappelijke vraagstukken aan? Dat is namelijk nodig om groot te kunnen denken en doen, met een brede blik, brede samenwerking en met een andere cultuur.

Dat is punt drie: werken aan een open en lerende politieke cultuur. De aanleg van de Nieuwe Waterweg kostte van de eerste schep zand tot volledig gebruik uiteindelijk geen 6,3 miljoen gulden maar zes keer zoveel. Hé, waar kennen we dat van? Om moedige stappen te zetten bij grote opgaven zijn risico's onvermijdelijk. Dat kan alleen als de politieke cultuur daar ook plaats voor maakt en niet door voor te sorteren op onverwachte budgetoverschrijdingen, maar door besluiten te nemen op basis van realistische ramingen. Dat kan door eerlijk te zijn over risico's en die met open ogen recht in de bek te kijken. Dat is dus niet meteen moord en brand schreeuwen bij de eerste tegenslag en niet onmiddellijk afrekenen, maar opgaven langjarig volgen, eerlijk en duidelijk zijn over tussentijdse resultaten en op die basis leren en bijsturen.

Laten we elkaar wat meer ruimte geven in plannen en uitvoering. Als we alles dichttimmeren is er geen ruimte voor

een beetje disruptie, en dat is toch wat we in deze onzekere tijden nodig hebben: de moed om idealen te hebben en grote sprongen te maken, en een politieke cultuur die daar ruimte voor creëert. In de verdediging van de wet die nodig was voor de Nieuwe Waterweg, zei Thorbecke tegen de Kamer: "Dit is een gewaagd werk, maar een werk dat wij moeten wagen." Ik wens u allen, kabinet en Kamer, de moed om grote werken te wagen voor onze toekomst. Hoe mooi is het om net als in de tijd van Thorbecke hier samen aan het begin te staan van een grootse opgave en samen te zorgen dat Nederland op volle stoom richting een grote toekomst gaat, voor burgers en bedrijven, nu en voor toekomstige generaties, met het ideaal in het oog?

Voorzitter, daarmee bied ik u ons verantwoordingsonderzoek over 2025 aan.

Dank u wel.

(Geroffel op bankjes)

De voorzitter:

Ik dank de minister en de president van de Algemene Rekenkamer voor de aangeboden stukken inzake de verantwoording over de rijksbegroting 2025. De komende weken kijken wij terug op de uitvoering van het regeeringsbeleid in het afgelopen jaar. Dat doen we eerst in het plenaire Verantwoordingsdebat op 3 juni en vervolgens in wetgevingsoverleggen van de commissies. De komende periode gaan we leren van wat er in het komende jaar goed is gegaan en wat er beter kan of moet. Dat zijn belangrijke lessen om mee te nemen naar de behandelingen van de ontwerp-begrotingen voor het jaar 2027, die we met Prinsjesdag ontvangen.

Niet alle aspecten van welvaart zijn gemakkelijk uit te drukken in geld, zoals gezondheid, het onderwijsniveau en ons gevoel van veiligheid. Daarom wil ik ook het CBS bedanken voor de aandacht die ze aan onder meer deze onderwerpen geven in hun Monitor Brede Welvaart en Sustainable Development Goals. Hierbij wordt ook gekeken naar de gevolgen van het actuele beleid voor generaties die na ons komen en voor de wereld om ons heen. Op advies van de commissie voor de Rijksuitgaven hebben de meeste vaste commissies ook dit jaar rapporteurs benoemd die namens die commissies de jaarverslagen bestuderen, waarbij uiteraard dankbaar gebruik wordt gemaakt van de verantwoordingsrapporten van de Rekenkamer. Het werken met rapporteurs versterkt de kennispositie van de commissies en draagt eraan bij dat de Kamer haar controlerende taak ten opzichte van de regering gedegen kan uitvoeren.

Bij de controle van de jaarverslagen krijgen commissies dit jaar hulp van 100 jongeren. Zij gaan maandag 1 juni tijdens de jaarlijkse V-100 aan de slag met de jaarverslagen en zullen bekijken wat het beleid van nu voor gevolgen heeft voor de toekomst, voor jongeren van nu en voor volgende generaties. Zij zullen ongetwijfeld nuttige en concrete suggesties doen voor het bevragen van de verantwoordelijke ministers. De afrondende besluitvorming over deze jaarverslagen en de slotwetten en over het verlenen van decharge voor het door de ministers in 2025 gevoerde financiële beheer is voorzien in de laatste vergaderweek voor het zomerreces.

Tot slot wijs ik erop dat vandaag ook de jaarrapportage van 2025 over de uitvoering van de Regeling Grote Projecten aan de Kamer is aangeboden door de commissie voor de Rijksuitgaven. Ik vertrouw erop dat de vandaag gepresenteerde rapporten behulpzaam zullen zijn bij de beoordeling van het in 2025 gevoerde beleid. Ik wens de Kamer daarbij veel wijsheid. Ik schors de vergadering nu voor een enkel ogenblik.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.